

*Напрям: Земельне право; аграрне право; екологічне право;
природоресурсне право*

Щетініна Т.О., к.і.н.,

доцент кафедри бізнес-адміністрування та права
Полтавська державна аграрна академія,
м. Полтава, Україна

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ КЛАСТЕРІВ В УКРАЇНІ

До пріоритетних напрямів розвитку державної політики України належить аграрна політика. Аграрна політика держави це система заходів, спрямованих на інтенсивний розвиток продуктивних сил села, вдосконалення або докорінну зміну існуючих там форм власності, на поліпшення умов життя й побуту його мешканців, на забезпечення сировиною підприємств переробної промисловості. Базові положення щодо тенденцій розвитку вітчизняної аграрної політики закріплені нормами Закону України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18 жовтня 2005 р. [1] та набули подальшої деталізації в Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, затвердженій розпорядженням уряду [2]. Нормами чинного законодавства України визначено механізм реалізації державної аграрної політики та її основні завдання, а саме:

- удосконалення державної системи управління земельними відносинами та сільськогосподарським землекористуванням;
- активізація державної підтримки сільськогосподарського виробництва;
- підтримка сталого розвитку сільських територій, створення сприятливих умов для життєдіяльності та підвищення добробуту населення;
- відродження кооперативного руху на селі;

- розвиток аграрних кластерів.

Останній з перелічених компонентів державної аграрної політики заслуговує на особливу увагу. Кластер, за визначенням вчених-економістів, «являє собою мережеву виробничо-комерційну структуру, що має здатність концентруватися, об'єднувати споріднених і супутніх, часто навіть конкуруючих виробників, з метою кооперації для виробництва конкурентоспроможної продукції» [3, с.6]. Створенні в рамках кластеру коопераційні зв'язки між підприємствами-виробниками, постачальниками сировини, фінансово-кредитними та науково-дослідними установами, здатні забезпечити перспективні умови розвитку аграрного сектору економіки. Про актуальність кластерного підходу свідчить розроблений Міністерством економіки України ще в 2008 році проект Концепції створення кластерів в Україні [4]. Концепція так і не була прийнята в якості нормативно-правового акту, але окремі її положення набули подальшої реалізації.

Але, як зазначають науковці, прогресивність кластерного підходу нівелюється рядом негативних факторів, і в першу чергу – правового характеру [5]. Зокрема, це відображається такими недоліками, як:

- відсутність нормативного визначення «кластеру», його видів;
- відсутність достатнього інформаційного забезпечення про створення та функціонування кластерів в Україні (додамо, що відсутня інформація про успішний досвід розвитку кластерів в окремих регіонах України, а навіть там, де позитивна інформація про успіхи окремого підприємства подається, не наголошується на тому, що їх запорукою стало включення такого господарюючого суб'єкту у коопераційні зв'язки певного кластеру);
- недостатня зацікавленість малих та середніх підприємств об'єднуватися у великі виробничі системи;
- незначний досвід функціонування кластерів в Україні, а тим більше в аграрному секторі економіки;
- відсутність інвесторів, у тому числі і в зв'язку з інвестиційною непривабливістю регіонів.

Щодо подолання вказаних недоліків, зокрема відсутності нормативного визначення «кластеру», то зазначимо, що спроба сформулювати поняття «кластеру» була здійснена в проекті Концепції. Кластер визначався як група географічно локалізованих взаємопов'язаних компаній, постачальників обладнання, комплектуючих, спеціалізованих виробничих послуг, інфраструктури, науково-дослідних центрів, вузів та інших організацій, що доповнюють одна одну, для досягнення певного господарського ефекту та посилюючих конкурентні переваги окремих компаній і, відповідно, кластеру в цілому. Зрозуміло, що серед нагальних проблем правового регулювання аграрних кластерів в Україні, теоретичні аспекти визначення поняття «кластер» є найменшими. Але навіть цього на сьогодні не зроблено.

На стадії спроби в рамках проекту Закону України «Про сільське господарство» з 2011 року залишається правове регулювання утворення та діяльності кластерів в аграрній сфері [6]. Законопроект передбачав можливість утворення в сільському господарстві міжгосподарських організаційно-управлінських структур у вигляді самоврядних господарських об'єднань кооперативного господарювання та кластерного регіонального співробітництва. Такі об'єднання мали б діяти в організаційно-правових формах товариств, асоціацій, консорціумів.

Науковцями-економістами всебічно досліджено та проаналізовано діяльність тих небагатьох кластерів в аграрній сфері, які на сьогодні реалізовані в Україні. Варто назвати кластери у Хмельницькій області (діє з 1997 року) у харчовій, швейній галузі та в сфері туризму, у Полтавській області (з 2007 року) кластер виробників екологічної продукції, у Дніпропетровській області (з 2010 року) в галузі сільського господарства, у Чернівецькій області україно-румунський «Перший аграрний кластер» з вирощування та переробки плодово-овочевих культур та ряд інших. Сам факт їх існування, а також вагомі економічні успіхи свідчать про доцільність функціонування кластерів в аграрній сфері, навіть за умов неврегульованості відповідних правових норм.

Враховуючи вагоме значення аграрного сектору для розвитку економіки

України та спираючись на основні положення державної аграрної політики, зазначимо, що формування нормативно-правової бази для забезпечення кластерного підходу в сільському господарстві відноситься до стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни.

Використана література:

1. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року : Закон України від 18 жовтня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>

2. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR130806.html

3. Оскольський В.В. Кластеризація – вагомий фактор підвищення конкурентоспроможності економіки України : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Кластеризація – вагомий фактор підвищення конкурентоздатності економіки України», м. Київ, 26 вересня 2014 р. [Електронний ресурс] / В.В.Оскольський. – К., 2014. – 331 с. – Режим доступу: <http://seu.org.ua/wp-content/uploads/2014/12/klaster2.pdf>

4. Концепція створення кластерів в Україні від 29 серпня 2008 р. [Електронний ресурс] // Міністерство економіки України: офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable>

5. Богомолова К. С. Роль кластерів у підвищенні конкурентоспроможності аграрного сектора [Електронний ресурс] / К. С. Богомолова // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка . – 2014. – Вип. 150. – С. 91-100. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vkhdtusg_2014_150_13.pdf

6. Проект Закону України «Про сільське господарство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uniflor.biz/law/zakon-ukrajiny-pro-silskе-hospodarstvo.html>